

CULTUUR

DOSSIER

door
Jan Neiryck

KONINGEN EN VOODOO DE CUBAANSE CONNEXIE IN BENIN

Benin

Het zijn heerlijke bestemmingen waar je met veel vraagtekens naartoe reist en met nog veel meer vraagtekens terugkeert. Benin is er zo één.

Groots verleden

Het kleine West-Afrikaanse land ontsnapt nog aan de grote toeristische belangstelling, maar voor de 'meerwaardezoeker' onder ons is het een bijzonder intrigerende bestemming. Op een subtiele manier zijn traditie en moderniteit er met elkaar verweven. De jonge bevolking van Benin stamt grotendeels af van het eens zo machtige Yoruba volk. Ze kijkt met trots terug naar dat verleden, maar blikkt even graag vooruit naar een, hopelijk, voorspoedige toekomst. Sinds de onafhankelijkheid in 1960 is Benin via een opeenvolging van verkiezingen, staatsgrepen en volksraadplegingen geëvolueerd naar het huidige democratische regime. De president is tevens regeringsleider, wat misschien wat vreemd is voor ons, maar het refereert naar de geschiedenis van Benin (en de regio) dat uit kleine koninkrijkes bestond.

De Koning van Abomey

Alle macht en wijsheid – ook de spirituele – kristalliseerde zich tot aan de kolonisatie in de persoon van de koning. Ook nu kent Benin nog verschillende koninkrijken. De koningen worden in de lokale gemeenschap gerespecteerd en worden op nationaal niveau betrokken bij het beleid. Dat konden wij zelf meemaken tijdens ons bezoek aan de Koning van Abomey. De Koning werd om de haverklap aan de telefoon geroepen door één of andere minister uit de nationale regering.

Het bezoek aan het paleis van de Koning van Abomey verliep volgens een strikt protocol. In de wachtkamer werden we verwelkomd door de Eerste Minister die gul de Pernod en St. Raphaël liet rondgaan (jawel, Benin was lang een Franse kolonie). Er worden afspraken gemaakt: rechtstaan als de Koning binnenkomt, niet in zijn ogen kijken en vragen stellen via de Eerste Minister nadat de Koning aan het woord is geweest. De Koning komt binnen vergezeld door acht echtgenotes. De overige tweeëndertig krijgen we niet te zien. Klinkt het bizar voor ons, het past perfect bij de status die Koningen door de eeuwen heen hebben. Een grote hofhouding is immers ook de afspiegeling van het godenhof in de hemel.

Bij die hofhouding past ook een uitgebreide ministerploeg. Zo speelde tijdens ons bezoek de Eerste Minister een belangrijke rol als ceremoniemeester en tolk. Tijdens het formele gedeelte van het bezoek konden we ons niet rechtstreeks tot de Koning wenden, alles verliep via de minister. Tijdens het informele gedeelte ging het er overigens bijzonder gezellig aan toe. Toen werd ook het mysterie van de veertig vrouwen van de Koning opgelost. Op de beleefd geformuleerde vraag: "Waarom Zijne Majesteit zo veel vrouwen nodig had?", kregen we via de Eerste Minister het antwoord: "Het is inderdaad niet zoals in België, waar de Koning genoeg heeft aan één Koningin, maar in Abomey zijn er zoveel complexe taken dat die onmogelijk door één koningin ingevuld kunnen worden.". Dat wisten we dan ook weer.

Het Orakel van Fa

Hoe belangrijk de rol van de Koning in een lokale gemeenschap ook is, een nog belangrijkere rol is weggelegd voor het Orakel. Daar willen we dus meer over weten en met het nationale vervoermiddel van Benin, de *Zem* (een bromfiets mét chauffeur) zoeven we over stoffige pistes naar onze volgende afspraak. In een klein dorpje even buiten Abomey hebben we een ontmoeting met het Orakel van Fa. Fa of Ifa is de god die ervoor zorgt dat het lot van de mens al van bij de geboorte vastligt. Niemand is echter helemaal overgeleverd aan het lot, want het is mogelijk het een wending te geven. En daar speelt het Orakel een belangrijke rol in.

Ons Orakel is een stokoude heer. Na wat over en weer gepalaver en het uitwisselen van beleefdheidsformules en geschenken begint hij zijn ritueel. De neef van de Koning van Abomey is met ons mee getuft als tolk en verklaart wat er gebeurt.

Het Orakel geeft een kiezelsteen aan wie het wil. Die kiezelsteen wordt een vraag ingefluisterd over de toekomst die enkel met 'ja' of 'neen' kan beantwoord worden. Enkelen uit de groep wagen het erop. De vraag is *top-secret*, ook het Orakel kent de vraag niet. Nadat de kiezelsteen aan het Orakel overhandigd is, gooit hij een kraal met 16 kaurischelpen over de kiezelsteen. Afhankelijk van hoe de schelpen vallen (met de schelp naar boven of naar onder), wordt uit het verkregen patroon een soort rekensom opgesteld in een binaire code. Dit patroon inspireert het Orakel tot een parabel die hem tot het antwoord 'ja' of 'neen' brengt.

We staan achteraf versteld hoe die parabel echt wel betrekking heeft op de door ons gestelde vragen. 'Ja' kan overigens een positief of negatief antwoord zijn, net zoals 'neen' dat kan zijn. Het hangt er maar vanaf hoe de vraag gesteld werd. Een negatief antwoord kan overigens nog wat geneutraliseerd worden door een offer te brengen (in ons geval twee kippen, een fles straf spul en wat geld).

Een leidraad in de overgang

Het Orakel is niet aangewezen op tekens die nog moeten geïnterpreteerd worden, zoals dat bijvoorbeeld met voortekens uit dromen het geval is. Het Orakel zoekt bewust contact met verschillende machten uit het verborgene (geesten, goden, voorouders) en onthult op die manier, en met behulp van bepaalde rituelen, het verborgene.

Het Orakel geeft uitsluitsel en is daarom heel belangrijk. Hij wordt dan ook druk geraadpleegd, vooral wanneer iemand te maken heeft met een overgangssituatie. Overgangsrituelen zijn bijzonder belangrijk in de Afrikaanse samenleving. De overgang (geboorte, adolescentie, huwelijk, dood) kan riskant of gevaarlijk zijn, want de oude ordening geldt niet meer en er is nog geen nieuwe. Het Orakel zal hierop een helder antwoord geven.

Flink onder de indruk van wat we bij het Orakel meegemaakt hebben, rijden we onder een schitterende sterrenhemel terug naar Abomey. Enkele Zem's rijden verloren. Dat had het Orakel niet voorspeld. Overigens, de Orakelpriester wordt ook *Babalawo* genoemd... zoals in de *Santería*-religie in Cuba!

De Orisha's

De eerder vermelde Cubaanse connectie is helemaal niet vreemd. Het Yoruba pantheon bestaat uit de schepper-oppergod *Olodumare*, die voor de mens onbereikbaar is. Daarom hebben de Yoruba geen heiligdommen voor hem. Die zijn er wel voor de *Orisha's*. Zij staan tussen de 'ingewijden' (vooral de ouderen, koningen, priesters...) en de oppergod. De belangrijkste *Orisha* is *Obatala*. Onder hem staan de goddelijk geworden voorouders zoals *Shango*, de god van het onweer of *Ogun*, de god van oorlog en ijzer. Bij de Cuba-reiziger rinkelt een belletje: *Obatala*, *Chango* of *Ochun* zijn ginder ook belangrijke *Orisha's*. Uiteraard – en jammer genoeg – zijn de *Orisha's* in Cuba geraakt door de slavenhandel. Deze spirituele draad zorgt er mee voor dat de grote verbondenheid onder de zwarte gemeenschappen – waar ook ter wereld – stand houdt. En dan hebben we het nog niet gehad over de ritmes die nog steeds over de oceaan heen en weer vibreren.

Hoewel de meeste Yoruba in Benin christen of moslim zijn, is het traditionele geloof allesbehalve uitgestorven. Je merkt het aan de kleine altaartjes bij de ingang van de huizen. Het is aanwezig in dagelijkse rituelen en het biedt je als argeloze reiziger een compleet nieuwe blik op de grote vraagtekens van het leven.

In Benin is op het eerste zicht niets te zien. Eén Europese zekerheid blijft hier wél overeind: schijn bedriegt!

